

УНИВЕРЗИТЕТ СИНГИДУМУМ
Департман за последипломске студије
Данијелова 32, Београд

ВЕЋУ ДЕПАРТМАНА ЗА ПОСЛЕДИПЛОМСКЕ СТУДИЈЕ

Одлуком Већа Департмана за постдипломске студије Универзитета Сингидунум од 15.09.2017, одређени су чланови комисије за оцену и одбрану докторске дисертације у саставу др Дубравка Ђурић, редовни професор ФМК (ментор); др Андрија Филиповић, ванредни професор ФМК; и др Лада Стевановић, виша научна сарадница Етнографског института САНУ као спољашњи члан комисије, кандидаткиње мр Кристине Бојановић под називом ФЕМИНИСТИЧКА КРИТИКА ЛЕВИНАСОВОГ ПОЈМА ЖЕНСКОГ. Комија подноси следећи

ИЗВЕШТАЈ

1. Основни подаци о кандидату и докторској дисертацији

Кристина Бојановић је рођена 1984. године у Подгорици у Црној Гори. Основне студије филозофије завршила је на Студијском програму за филозофију Филозофског факултета у Никшићу. Звање магистра културологије стекла је 2015. на Факултету политичких наука у Београду .

Бави се политичком теоријом, савременом француском филозофијом и теоријама рода. Од 2006. до 2020. учествовала је на двадесетак регионалних филозофских школа, научних скупова, академија и конференција.

Кандидаткиња Кристина Бојановић је објавила више научних радова и уредила је више научних зборника о класичним и савременим филозофима.

С француског и енглеског превела је више десетина текстова и књига, међу којима су књиге значајних савремених теоретичара Лис Иригаре, Тома Пикертија, Алена Бадјуа и Мориса Мерло-Понтија.

Поред стипендија Министарства науке Црне Горе и Србије, добитница је и престижне награде Centre national du livre (CNL), која јој је омогућила студијски боравак у Паризу. Добитница је и стипендије "Жарана Папић" Фондације Реконструкција из Београда за научно-истраживачки рад.

Од 2009. до 2016. била је запослена у асистентском звању на Хуманистичким студијама Универзитета Доња Горица у Подгорици на предметима Историја политичких идеја, Модерне политичке идеологије, Савремене политичке теорије и Етика.

Објавила је један научни рад категорије M24: "From aesthetic towards ethical: Myth and metaphore as mode of narrative in Levinas", SAJ, 2017 (9), 171-178, **Архитектонски факултет, Београд. ISSN 1821-3952**

Докторска дисертација кандидата Кристине Бојановић била је подвргнута провери софтвером за установљавање преклапања/плагијаризма (iThenticate Plagiarism Detection Software). Укупан процентуални износ запажених преклапања (SIMILARITY INDEX) износи 5 %.

Докторска дисертација кандидаткиње Кристине Бојановић **ФЕМИНИСТИЧКА КРИТИКА ЛЕВИНАСОВОГ ПОЈМА ЖЕНСКОГ** урађена је на укупно 221 страни. Списак литературе обухвата 114 референци које чине научни радови, монографије, зборници радова, као и други извори. Уз основни текст дисертација садржи и Индекс појмова.

1. Предмет и циљ истраживања

Кандидаткиња Кристина Бојановић је овом дисертацијом детаљно обрадила појам *женског* и појам *другог* код Емануела Левинаса, једног од најзначајних филозофа 20. века. Она је систематизовала интерпретације и критике ова два појма које су извеле феминистичке теоретичарке у распону од Симон де Бовоар до Лис Иригаре. Анализа је обухватила и интерпретације Жака Дериде и Јулије Кристеве. Кандидаткиња је користила обимну рефевантну филозофску и теоријску литературу. Образлажући ову сложену и контрадикторну проблематику, Кристина Бојановић није само интерпретирала друге теоретичаре и теоретичарке, већ је исторевремено изградила и изложила сопствени филозофски и трансдисциплинарни теоријски приступ.

Општи циљ овог истраживања и његове теоријске разраде је разматрање сложеног позиционирања Емануела Левинаса у оквиру западне филозофске традиције од Платона до савемених филозофа. Кандидаткиња показује његов однос према класичној филозофској традицији: из премиса те традиције настаје његов целокупан рад, али он ту традицију истовремено и релативизује, редефинишући неке од установљених и неупитних премиса. Смештајући Левинасов појам *женског* а затим и *другог* у контекст целокупног његовог рада, Кристина Бојановић детаљно објашњава шта они значе у његовом опусу. Левинасове артикулације ових појмова изазвале су бурне реакције феминистичких теоретичарки. Полемички трансдисциплинарни теоријски дијалог којим се кандидаткиња бави произашао је из чињенице да су Левинасови појмови *други* и *женско* и за феминистичку теорију били од средишњег значаја. Расправљајући о овој проблематици,

намера кандидаткиње није само била да покаже полемику између великог филозофа и феминистичких теоретичарки, које у савременом филозофском и теоријском канону заузимају различита места по значају, већ да изгради сопствени теоријски дискурс и у томе је, по оцени ове комисије, успела.

Кандидаткиња је на почетку образложила појам *феминистичке епистемологије* која преиспитује поставке западне филозофске традиције и показује механизме искључивања или деградирања женског и жена. Феминистичке теоретичарке су показале да је филозофија у бити патријархални дискурс. Чињеница да се Емануел Левинас бавио појмовима *женско и други* смешта га на исти терен који су запоселе феминистичке теоретичарке. Кристина Бојановић у даљем, средишњем излагању, постаља Левинасову филозофију у контекст целокупне западне филозофске и теоријске традиције од Парменида и Платона до Мартина Хајдегера и Жака Дериде. Она је показала да је овај филозоф произашао из западне традиције. Будући да ствара у времену великих теоријских заокрета који из разних перспектива доводе у питање ту исту традицију, Левинас је показан као контрадикторан мислилац који истовремено потврђује и доводи у питање западну филозофску традицију. Након тога кандидаткиња мапира на који начин су феминистичке теоретичарке преиспитивале или критиковале Левинасове кључне филозофске и теоријске термине.

Циљ и допринос овог рада је у томе што је кандидаткиња на основу темељног истраживања Левинасових филозофских и општих теоријских поставки, које је он сам временом редефинисао, показала његов статус у самој филозофској традицији. Када се бавила феминистичким интерпретацијама Левинасовог појма *женско*, кандидаткиња је показала да оне нису увек једнозначне. Она истиче, на пример, да у Левинасовом одређивању појма *женско* није увек јасно да ли је то само апстрактни принцип или се односи и на жене као материјална и историјска људска створења. Образлажући феминистичке теорије теоретичарки Симон де Бовоар, Лис Иригаре, Дајане Перпик, Доне Броди, Катрин Шелије, Тине Чантер и Јулије Кристеве, Кристина Бојановић показује да се њихово схватање Левинаса креће у распону од одбацивања и осуде до позитивног, мада и опрезног, прихватања његових одређења. У свом приступу Левинасу, кандидаткиња изграђује сопствену позицију која се уграђује у ове контрадикције и појачава их. На изузетно софистициран начин кандидаткиња је показала како се дискурси и диспозитиви филозофије и феминистичке теорије могу показати као специфичан трансдисциплинарни медијум мишљења и писања о другости/женскости у савременом свету.

Хипотетички оквир истраживања

На основу циљева рада изведене су следеће хипотезе:

хипотеза 1

У расправи о Левинасовом радикалном одређењу Другости потврђује се патријархална мушкоцентричност западне културе која женскост производи као инфериорног Другог, чије место никако није у јавној сфери, већ се своди искључиво на приватну сферу;

хипотеза 2

Могуће је показати да женскост у Левинасовом опусу није Другост у смислу Другости која оставља траг, већ је женскост као другост схваћена унутар економије мушкости;

хипотеза 3

Полна разлика је секундарна и изведена, а то значи да је за Левинаса питање полне разлике неважно, при чему мушкарац не само да претходи жени већ и самој полној разлици: маргинализујући у потпуности полну разлику, Левинас мушко поставља као првобитно;

хипотеза 4

Могуће је показати како Левинас своди женскост на биологију и протерује је у приватност.

хипотеза 5

Алатима израђеним у феминистичкој мултидисциплинарној критици, кандидаткиња показује како су Левинасове теоријске поставке мизогине и мушкоцентричне, те она деконструише овакво схватање женског.

хипотеза 6

Интервенишући у патријархални филозофски дискурс феминистичке теоретичарке опорављају појам женског и дају му нове еманципаторске потенцијалности. И у тој интервенцији показује се, како убедљиво то изводи Кристина Бојановић, да се саме Левинасове позиције могу интерпретирати као амбивалентне и као оне које имају еманципаторски потенцијал.

Постављене научне хипотезе су остварене и теоријски аргументоване на систематичан и конзистентан начин. Постављене хипотезе су омогућиле суочавање са савременим сложеним теоријским експликацијама и артикулацијама појма *женско* који је редефинисан феминистичким епистемологијама постао кључан у разумевању савремености.

а. Методологија истраживања

Кандидаткиња Кристина Бојановић је поставила три примарне методе за истраживање и писање докторске дисертације: (1) критички метод: упоредне расправе и тумачења дијахронијски постављених филозофских и теоријских конструкција које обухватају питања онтологије, етике, и морала, посебно истичући артикулације ове проблематике код Емануела Левинаса; (2) аналитички метод: упоредне расправе дефинисања

епистемологије, етике и морала код Левинаса и у историји филозофије од антике до модерних времена, посебно наглашавајући феминистичке и деконструктивистичке епистемологије; и (3) метод критичке синтезе: постављање општег, конзистентног и примењивог модела анализе филозофских и теоријских концепата и њихових трансдисциплинарних трансформација у другој половини 20. века, које полазе од антиесенцијалистичких претпоставки.

Повезивање дијахронијског и синхронијског поступка у предметној докторској дисертацији је последица потребе да се у нашој средини по први пут изгради сложена трансдисциплинарна феминистичка епистемологија. Она у себе интегрише класичну и модерну филозофску епистемологију, као и деконструктивистичке захвате, у распону од Деридине деконструкције до антиесенцијалистичких феминистичких епистемологија. У том приступу Кристина Бојановић комбинује дијахронијски и синхронијски приступ, трансдисциплинарно захватајући у динамична и номадска поља херменеутике, феноменологије, деконструкције, психоанализе и феминистичке критичке мисли.

2. Кратак приказ садржаја докторске дисертације

Дисертација је компонована са чврстом структуром у три дела са поглављима. Делови докторске дисертације су методолошки повезани и настављају се следећи "логику" извођења теоријских позиција.

Први део је насловљен "Улазак у траг" и састоји се из 9 поглавља, а осмо поглавље има три потпоглавља. Кандидаткиња у њима на систематичан начин излаже Левинасову филозофију и истражује филозофске појмове важне за Левинаса. Она прати како су се за Левинаса значајни појмови дијахронијски уводили у филозофску традицију и како су се временом редефинисали. Наслови поглавља су: "Увод или рађање Другог", Етика 'протв' онтологије", "Историјат појма ероса", "Двосмисленост ероса", "Феноменологија ероса", "Плодност", "Очинство, дјететство, братство", "Материнство" (са потпоглављима "Материнство и женско", "Материнство као радикална пасивност" и "Етика материнства") и 9. "Становање, гостропримство, добродошлица".

У другом делу под наслом "Трагом Друге" Кристина Бојановић се бави теоријском феминистичком критиком Левинаса, али и односом Хајдегера и Левинаса. Једно поглавље је посвећено односу Левинаса и Дерида, а једно Левинасу и Јулији Кристеви. Део има 10 поглавља насловљених "Другост Друге: Симон де Бовоар", "Свођење женског на економију истог: Лис Иригаре", "Трансформација појма "женског", "Од миловања ка ријечи: Дајана Перпик", "No woman's land: Дона Броди", "Екстериорност женског: Катерин Шалије", "(Не)везане руке женског: Тина Чантер", "Хајдегер и Левинас: статус полне разлике", "Дерида и Левинас: сусрет са (не)могућим", "Кристева и Левинас: о субјективности", "Одјечи јудаизма у Левинасовом поимању женског". Кандидаткиња је иновативно показала како се феминистичка теорија од времена егзистенцијализма и Симон де Бовоар до феминистичке постструктуралистичке и психоаналитичке антиесенцијалистичке филозофије Лис Иригаре и теорије Јулије Кристеве критички односила према Левинасовој филозофији. Посебно је постављен и однос Хајдегерове и

Левинасове филозофије. Поглавље о Дерида полази од поставки деконструкције и показује како је Дерида деконструисао Левинасове филозофске поставке. На крају овог поглавља она расправља о односу Левинасове филозофије према јудаизму као религијском систему.

Трећи део "За траговима" састоји се из следећих поглавља: "Измичући еротизам женског", "Женско као неизречено бесконачно" и "За-говор". У овом делу Кристина Бојановић детаљно се бави феминистичким импликацијама у интерпретитању Левинасове филозофије. У томе она истиче да је у складу са постструктуралистичким и деконструктивистичким поставкама могуће на Левинаса гледати као на филозофа који потврђује патријархалност филозофског дискурса, али истовремено га је могуће интерпретирати и као оног који активира потенцијалност женског као активног чиниоца у филозофском и теоријском мишљењу о женском.

3. Постигнути резултати и научни допринос докторске дисертације

У домаћој и регионалној научној литератури готово да не постоје монографије које се баве односом трансдисциплинарне феминистичке филозофије према канонским филозофским опусима филозофа. Кандидаткиња Кристина Бојановић је написала докторску дисертацију успостављајући нов трансдисциплинарни модел феминистичке филозофије која је изграђена као интердисциплинарно поље расправе између традицијом успостављених епистемологија и нових епистемологија које настају под утицајем сложених и хибридних структуралистичких, постструктуралистичких, деконструктивистичких, психоаналитичких и феминистичких епистемологија. Овај трансдисциплинарни приступ, који је засновала Кристина Бојановић, креће се у свом испитивању дијахроних и синхроно изведених филозофских и теоријских епистемологија како би се показало да је данас филозофија једно проширено и трансформисано поље динамичне борбе сложених нових епистемологија које су апсорбовале и трансформисале ово поље у ономе што данас зовемо Теоријом.

4. Мишљење и предлог Комисије о докторској дисертацији

На основу изложеног Комисија је мишљења да је докторска дисертација **ФЕМИНИСТИЧКА КРИТИКА ЛЕВИНАСОВОГ ПОЈМА ЖЕНСКОГ** кандидаткиње мр Кристине Бојановић по својој теми, предмету, хипотезама, методологији, конзистентном визионарском приступу и тиме аутентичном научном доприносу филозофији, трансдисциплинарној теорији и феминистичкој теорији спремна за јавну одбрану.

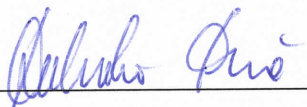
Предлажемо Већу департмана за последипломске студије и Сенату Универзитета Сингидунум да прихвате докторску дисертацију и реферат о дисертацији, те да одобре даљу процедуру и њену јавну одбрану.

Потврђујемо својим потписом, под пуном професионалном одговорношћу, да су подаци у Извештају веродостојни и у потпуности тачни, укључујући тачну категоризацију научноистраживачких резултата кандидата, а све у складу са Правилницима и актима Универзитета.

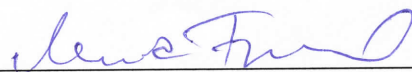
Београд, 10. фебруар 2020.

Чланови комисије:

др Дубравка Ђурић, редовна професорка ФМК
(ментор)

др Андија Филиповић, ванредни професор ФМК

др Лада Стевановић, виша научна сарадница Етнографског института САНУ као
спољашњи члан комисије

